

CONFESSIO AUGUSTANA — SPOLEČNÉ VYZNÁNÍ KATOLÍKŮ A PROTESTANTŮ

I. Dokument jednoty a rozdělení

Augsburské vyznání (CA) je první ekumenický dokument mezi luterány a katolíky. Po desetiletém dohadování, které otřásalo církví až do základů, zvítězila znovu vůle k jednotě a pokoji jak ve Vyznání, tak i v následujících rozhovorech na Říšském sněmu. Tento aspekt přesvědčivým způsobem ukázal V. Pfnür; s historicko-kritickou péčí vlastní historikovi odhalil počáteční katolický záměr tohoto textu.

Po četbě Pfnürova výkladu se klade naléhavá otázka: jak se tento dokument jednoty mohl stát po roce 1530 dokumentem oddělení? Jak mohla být Confessio augustana během čtyř set let téměř výlučně chápána jako klasický výraz reformačního myšlení se záměrem odlišit se od katolické tradice, ano, být k ní v opozici?

A zde začíná úkol systematického teologa. Pro něho vyznání z r. 1530 není pouze vyjádřením situace této doby; spíše jde o text vyznání, které uchovává až do dnešního dne normativní význam. Proto tento text nemůže být oddělen od interpretace a přijetí, které našel v lůně konkrétního vyznavačského společenství. Jinými slovy: pro systematického teologa tento text není mrtvou skutečností, ale skutečností stále živou ve víře a praxi církve. Proto jsou pro jeho interpretaci důležité také jeho historické ohlasy. Otázka tedy zní: jak vypadají jeho historické a dogmatické interpretace?

V centru diskuse: ekleziologie a ministerium

Abychom odpověděli na tuto otázku, vymeze si problém, který je v současnosti v centru ekumenické diskuse: ekleziologie a ministerium. Teze, která bude krátce rozvedena, je následující: Augsburské vyznání předkládá *syntézu mezi tradiční katolickou koncepcí církve a její novou protestantskou interpretací*. Později nebyla tato syntéza oběma stranami akceptována, ale to ještě neumenšuje ekumenickou naději pro dnešek a zítřek.

Začněme katolickou tradicí. Články 7 a 8, základ ekleziologie Augsburského vyznání, tvrdí o církvi: „est autem ecclesia congregatio sanctorum“ nebo „congregatio vere credentium“, jak to říká Melancthon ve své Apologii; je to úmyslný návrat ke staré definici církve jakožto *communio sanctorum*. Pojem *communio sanctorum* měl, jak známo, na počátku dvojí význam: ve svém objektivním významu je to *communio* ve svatých, tzn. ve svátostech; ve svém významu osobnostním je to společenství sanctorum, spravedlivých a svatých, které je založeno na společné účasti na sancta. U Luthera převládá význam osobnostní: církev je pochopena jako obec (Gemeinde), jako shromáždění (Versammlung). Ale nerodí se „zdola“, aktem shromáždění údů, ale „shora“, „objektivním“ slavením, tj. kázáním slova a vysluhování svátostí. Proto CA přidává bezprostředně k větě „est autem ecclesia congregatio sanctorum“ výpověď „in qua evangelium pure docetur et recte administrantur sacramenta“. Tato výpověď nepřidává nic nového k definici „spojení všech věřících“, ale interpretuje ji. Neboť spojení všech věřících se nemůže dít bez evangelia a bez svátostí. „Bez kázání a svátostí by se sesulo, ba ani by nikdy nepovstalo“. Ve své základní struktuře zůstává ekleziologie Augustany v rovině staré ekleziologie.

V linii augustinovské tradice

Tato teze je ještě posilněna zjištěním, že CA ve svých sporech s „blouznivci“ používá v člancích 5 a 8 antidonatistické odmítavé vyjádření staré církve a zavrhuje učení o pouze neviditelné církvi, kterou tvoří čistí a svatí. Článek 8 jasně říká, že v církvi, i když je v principu spojením svatých a skutečně věřících, je „v současnosti velký počet pokrytců a špatných křesťanů, kteří jsou v ní rozptýleni“. Na základě Ježíšových příkazů a řádu jsou svátosti účinné, i když jsou vysluhovány nehodnými kněžími. Těmito výroky se CA neodděluje od Říma, ale od „blouznivců“. Nechce církev neviditelnou, žádnou *civitas platonica*; vychází spíše ze skutečnosti, že skrytá církev je zde na zemi přítomná ve viditelné církvi hříšníků. Tak se CA staví do linie augustinovské tradice a zůstává na rovině staré ekleziologie.

Nelze ani dost podtrhnout, vzhledem k dobové situaci, význam těchto antidonatistických výpovědí. Dokazují skutečně, že přes všechny pobuřující zlořády v církvi té doby, přes katastrofální neschopnost biskupů a papežů, není teologicky nutné vystupovat z konkrétní církve. Zlořády dnes sotva představitelné a neodpovědně dlouho prodlužované reformy mohou historicky z velké části vysvětlit oddělení, ale nemohou ho, jak jsme viděli v CA, ospravedlnit teologicky. Zrod luterské nezávislé církve a skutečnost, že se tato církev odvolává na CA, je po všem až dosud předloženém těžký problém. Proto zcela evidentně musíme vzít v úvahu jiné teologické motivy než ty, které jsme poznali vycházejíce z katolické tradice Augsburského vyznání.

Zrod specificky protestantské ekleziologie

Tento specificky protestantský motiv pro ekleziologii byl vyjádřen Lutherem v jeho tezích o odpustcích z roku 1517, a to v *pojmu evangelia*. Evangelium pro Luthera nejsou čtyři evangelia nebo bible, ale evangelium kázané v církvi a vytvářející církev, evangelium Kristovy ospravedlňující milosti, která je nám dána účinně skrze Ducha svatého.

S tímto pojetím evangelia jakožto základu a normy církve nebyla witemberská reformace ani pouhou očištěnou či obnovou prvotní církve, ani založením nové církve. Byla novým pojetím staré skutečnosti, novou perspektivou, ve které byly revidovány a interpretovány nejen některé body nauky a některé zvyky, ale spíše církev jako celek, a to kriticky.

Tato protestantská koncepce měla bezprostřední důsledky, především pokud jde o definování církevní služby, *magisteria*. Bez jakékoli pochyby patří podle Augsburského vyznání církevní ministerium konstitutivně k církvi. Podle článku 5 bylo založeno Ježíšem Kristem pro zvěstování (slova) a vysluhování svátostí. Článek 14 vyžaduje řádné povolání (*rite vocatus*). Řádná služba je nezbytná, tedy „*iure divino*“. Článek 28 nenechává pochybnost o vůli Augsburského vyznání držet se tradičního biskupského zřízení. Ale chce ho pouze za výslovné podmínky, že biskupové autorizují kázání evangelia a nekladou žádnou překážku evangeliu. Jestliže tyto podmínky, které mají vztah ke svobodě evangelia., nejsou splněny, má poslušnost Bohu přednost před poslušností lidem (Sk 5,29).

V tomto důležitém textu vidíme jasně, že se ke staré danosti – uznání tradičního biskupského ministeria – přidává nová skutečnost: požadavek svobodného zvěstování evangelia. Augsburské vyznání neztratilo ještě naději oboje smířit. V tom je pro nás dnes výchozím bodem a nadějí, že nalezneme řešení, v dnešní době nejsložitější otázky v ekumenickém dialogu, otázky ministeria. Z druhé strany je významné, že CA pojednává o této otázce ne v první části, kde jde o otázky víry, ale pouze v druhé části, která se zabývá zlořády. Vyhrazuje si tak možnost v případě neúspěchu diskusí o jednotě pokračovat svou cestou bez biskupů; to se rýsovalo už před r. 1530 prakticky i teologicky. Z toho vyplynulo, že později nebylo považováno společenství s katolickou biskupskou církví za nezbytnost opřenu o evangelium a vyvodilo se z toho právo založit, vzhledem ke konkrétní a naléhavé situaci, nové církevní zřízení. Tak se dospělo k rozdělení církve.

Důsledky tohoto vývoje, které nikdo r. 1530 nechtěl, jsou důležité pro sebeuvědomění evangelíků. Protestantismus byl na počátku *kvásem* nápravy, inspirace a interpretace *pro katolicismus*, ale ve skutečnosti se stal prvkem vytvářejícím nezávislé náboženské společenství. Augsburské vyznání se svou nepopíratelně katolickou vizí se musí stát pro toto protestantské společenství buď důvodem k rozpakům (podle F. Heilera) nebo ostnem v těle: toto společenství se nemůže spokojit se statutem konfesní církve, ale musí se pokusit být uznáno všeobecně. To byl záměr Augsburského vyznání, ale ve skutečnosti to nebylo dodneška realizováno. Zde leží jeho ekumenický význam; to pokud jde o luterány.

Katolické učení

A pokud jde o katolíky? Otázka, do které se musíme nyní pustit, je následující: je katolická tradice otevřená pro protestantskou koncepci církve? Jak je to se *svobodou evangelia* v církvi a nad církví?

Přesně těmito otázkami se zabýval Tridentský koncil od svého čtvrtého zasedání 8. dubna 1546. Prohlásil, že i pro něj je důležitá puritas ipsa evangelii (čistota evangelia). Protireformační bod se ukazuje hned, když koncil mluví o puritas ipsa evangelii in ecclesia. Předseda koncilu Cervini vysvětlil, že evangelium nebylo napsáno „in charta“, ale podle 2 Kor 3 pro věřící „in cordibus“. Z tohoto pneumatologického kontextu, kde evangelium a církve jsou spojeny, vyvodil, že musíme interpretovat Písmo v duchu církve. Hrot koncilního prohlášení tedy není v tom, že tradice doplňuje Písmo, ale že Písmo je interpretováno *tradicí* chápanou v tomto smyslu: církve si je vědoma, že je ve své víře vedena Duchem.

Touto tezí zůstává katolické učení spojeno s rozhodnutím staré církve, když si ona budovala tři opěrné body během sporu s gnózí: *kánon* Písma, jehož výklad a souhrn je dán v *symbolech*, a apoštolská *posloupnost* v biskupském ministeriu, které je řádným zplnomocněným svědkem této víry. Tyto tři prvky vytvářejí nerozdělitelný celek, který, pokud jde o biskupské ministerium, byl reformačními změnami přestrukturován.

II. Ústřední bod současné diskuse

Dospěli jsme k rozhodujícímu bodu současné diskuse kolem Augsburského vyznání. Po shodě téměř o všech detailních otázkách zůstává ono *konkrétní „kde“ evangelia* a tedy i církve. Tato základní otázka je adresována oběma stranám. Otázka položená evangelickému učení o církvi je tato: kde se setkáváme s evangeliem, ne-li v církvi a skrze církev? Neboť je to právě církev, která nám předává Písmo. Kdo rozhoduje o tom, co chce evangelium konkrétně říct? Kde a kdy se skutečně zvěstuje evangelium a vysluhují svátosti ve shodě s evangeliem? Osvědčila se zásada, podle které se má Písmo interpretovat sebou samým? Byla s to zachovat jednotu církve? Nebyla příčinou nových schismat? Jak může církev učit normativně? – Protiotázka, kterou klade katolickému pojetí evangelická koncepce církve, musí být samozřejmě také slyšena: Jak může být konkrétně uchráněn primát evangelia v církvi a nad církví a v důsledku toho i křesťanská svoboda? Jak se konkrétně může prosadit kritická funkce evangelia? Jak lze konkrétně dát najevo, že papežský primát je podřízen primátu evangelia? Co dělat pro to, aby negativní zkušenosti spojené s katastrofálně selhavším episkopátem 16. století, byly konstruktivně napraveny?

Tyto otázky, díváme-li se na ně z co největší blízkosti, ukazují nejen divergence, ale také konvergence. Ukazují, že tu jsou dvě strany otevřených otázek a že obě pozice nejsou zcela uzavřeny. Žádná z obou církví není tedy v situaci teologicky nemožné, že by se musela pro ekumenické přiblížení odtrhnout od základních tendencí své tradice. Pokus Augsburského vyznání přiblížit a smířit obě je tedy aktuální zrovna tak jako kdysi. To nás přivádí k otázce, jaké perspektivy jsou evangelicko–katolickým dialogem otevřeny.

III. Úkoly ekumenismu

Ekumenická budoucnost nezávisí na tom, že katolická církev uzná v tomto jubilejním roce 1930 Augsburské vyznání. Nicméně obě církve musí uznat výzvu, která pro ně jakožto církve z této diskuse vyplývá, a aktivovat vlastní ekumenické potenciality. To je možné pouze cestou vzájemného přijetí.

Ekleziologický význam přijetí pro starou i středověkou církve přesvědčujícím způsobem ozřejmil Y. Congar a A. Grillmeier. Je to proces, kterým církevní společenství (místní církve) přijímá věroučné či disciplinární rozhodnutí jiného společenství a uznává ho pro sebe za normativní. Přijetí předpokládá velmi přesné pochopení jednoty církve. Nejde o unitarismus ani o uniformitu, jak na to bylo stále více naléháno na Západě po oddělení Východu v druhém tisíciletí; jde o jednotu chápanou jako *communio* místních církví, majících svou relativní nezávislost v rovině teologické, liturgické, církevně právní aj., prostě všude tam, kde nezavazuje k jednotě víra. Žádná místní církev není podle tohoto pojetí plně církví Ježíše Krista, pokud nežije ve společenství (*communio*) se všemi ostatními místními církvemi, majícími tutéž touhu. V tomto smyslu být katolický znamená: být v univerzálním církevním vztahu. Dnes bychom řekli: jednotu církve je *konciliární proces* vzájemného uznání a přijetí.

Odlišná situace po Druhém vatikánu

Reformace chtěla, alespoň ve svých počátcích, vyprovokovat právě konciliární proces. Proto se Augsburské vyznání opíralo o magnus consensus (velký souhlas) církví, které se ztotožňovaly s witemberskou reformací, aby směřovalo k všeobecnému přijetí v církvi. Také se CA, i když z politických důvodů zastřené, ve své předmluvě odvolává k všeobecnému koncilu. Historické okolnosti nedovolily realizaci tohoto projektu. Dnes jsme v jiné situaci. Druhý vatikánský koncil znovu našel staré pochopení jednoty „uvnitř i vně“ lokální církve a obnovil tak starou ekleziologii společenství (communio). Dále zahrnul do této nové perspektivy ty církve i církevní společnosti, se kterými je katolická církev ve společenství, jistě základním, ale ne úplným. Lze je nazvat v duchu Druhého vatikána neúplnými místními církvemi. Abychom dospěli k úplnému communio, zbývá nám ekleziologický řečeno cesta, kterou H. Mühlen přesvědčivě definoval: *kritické sebepoznání, kritická otevřenost, kritické přijetí*.

Takové přijetí je nezbytné jak ze strany katolické, tak i evangelické. Neboť katolická církev nemůže uskutečnit svůj *nárok na katolicitu* v celé její plnosti, než jedině touto cestou. Pokud bude tento nárok popírán jednou velkou částí křesťanů, nemůže být uskutečněn v plnosti. Proto je katolická církev jménem svého vlastního nároku zavázána vyvíjet úsilí, aby se dospělo ke shodě s ostatními církevními společenstvími, a aby se uznaly a přijaly jejich legitimní požadavky. Stejně tak to platí, i když odlišným způsobem, pro církve, které se odvolávají na Confessio augustana. Musí si říci, že ještě nedosáhly všeobecného uznání, což je předmětem CA, a musí se ptát, zdali kritika zlořádů v druhé části CA se týká ještě katolické církve dnešních dnů, a zdali reformní požadavky, které jsou zde vyjádřeny, nemohou být dnes uskutečněny ve společenství s katolickou církví.

Plná jednota zajisté není něco, co bychom mohli obnovit my lidé. Otázka, kterou si musíme položit, se bude čím dél tím méně týkat toho, zda můžeme zodpovědět něco „navíc“ v církevním společenství, ale zdali budeme moci před Bohem zodpovědět naše trvajících rozdělení. Lze jen doufat, že církve naleznou v jubilejním roce 1980 vlastní cesty a prostředky pro pochopení, že se ekumenická situace změnila, že diskuse mezi církvemi přinesly výsledky, a konečně že závěry pro další konkrétní kroky budou brzy vyvozeny. Víc než kdy jindy platí: církve nemohou uskutečnit své poslání v dnešním světě, nebudou-li sjednoceny.

Walter Kasper, přednáška v Paříži (DC 1980/1784). – Autor je profesor teologie v Tübingen. Česky vyšla jeho kniha *Dogma pod Božím slovem*, Vyšehrad, Praha 1971.

---

1. O pokání učí, že ti, kteří po křtu padli, mohou dojít odpuštění hříchů kdykoli, jestliže se obrátí, a že církev má udílet rozhřešení lidem, kteří se navracejí ku pokání. Má pak pravé pokání vlastně jen tyto dvě části: jedna jest zdrcenost aneb hrůzy způsobené svědomím poznáním hříchů; druhá jest víra, která pochází z evangelia aneb z rozhřešení a věří, že se pro Krista hříchy odpouštějí a milost získává, a ta víra opět potěšuje svědomí a vysvobozuje z hrůz. Potom mají následovat dobré skutky, které jsou ovocem pokání.

2. Odsuzují novokřtěnce, kteří říkají, že ti, kdo již jednou byli ospravedlněni, nemohou ztratit Ducha Svatého; dále i ty, kdo tvrdí, že někteří lidé docházejí v tomto životě takové dokonalosti, že nemohou hřešit.

3. Naproti tomu se odsuzují také novatianovci, kteří nechtěli rozhřešovat padlé, vracející se po křtu ku pokání.

4. Zamítají se i ti, kdo neučí, že odpuštění dosahuje hříšník vírou, nýbrž přikazují, abychom si milost zasluhovali svými dostičiníci skutky.

Augsburská konfese, článek 12 (překlad z: Čtyři vyznání, Praha 1951)

Mluv tak, že pokorně vyznáváme, že Bůh dopustil zkoušky na svoji církev pro hříchy lidí, zejména kněží a prelátů. Písmo svaté nás poučuje o tom, že často z chyb duchovenstva povstávají chyby lidu. Když náš Bůh chtěl očistit nemocné město Jeruzalém, šel nejprve do chrámu, aby se modlil. Víme, že se i na tomto svatém stolci dály po mnoho let nepravosti: zneužívání v duchovní oblasti, přestupování přikázání, a to tak, že to všechno bylo k pohoršení. My všichni, preláti a duchovní, jsme se odchýlili od spravedlivé cesty.

Papež Hadrián VI. v instrukci legátovi do Norimberska 1522